

NOVI MEDIJI I RIZIČNO PONAŠANJE DJECE I MLADIH

Valentina MANDARIĆ

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Vlaška 38, p.p. 432, 10 001 Zagreb
blazenka.mandacic1@zg.t-com.hr

Sažetak

U radu se promišlja o ulozi suvremenih medija u socijalizaciji mladih. Autorica istražuje u kakvoj su korelaciji mediji i društvena ponašanja djece i mladih (posebno rizična ponašanja), kakvu sliku o mladima plasiraju medij i ukazuje na hitnost odgoja za odgovornu uporabu medija. Rad je podijeljen u tri dijela: 1) mediji – važan i problematičan čimbenik u socijalizaciji mladih; 2) odnos nasilja u medijima i rizičnog ponašanja djece i mladih; 3) odgoj za medije. U radu je primijenjena istraživačko-analitička metoda. Mediji, a na osobit način televizija i internet, postali su jedan od najvažnijih čimbenika u socijalizaciji jer snažno utječu na društvena ponašanja mladih. Nezaobilazan su čimbenik u informiranju, formiranju, prenošenju vrjednota, stvaranju vizije svijeta i života, oblikovanju životnih stilova, oblikovanju identiteta. Suvremeni mediji nametnuli su se kao nova »društvena institucija« u socijalizacijskom procesu djece i mladih. Tragom uzročnika porasta rizičnog ponašanja kod djece i mladih dolazimo do krize komunikacije, ponajprije komunikacije u obitelji. Mladi u digitalnoj kulturi u isto vrijeme žive mnoštvo različitih iskustava, svjetova, ideologija, supkultura. Istraživanja, počevši od sedamdesetih godina 20. stoljeća pa do najnovijih, opetovano potvrđuju da postoji korelacija između duže izloženosti nasilničkim sadržajima u medijima (televiziji, tiskovinama, kinematografiji, internetu) i konkretnog ponašanja. Rizično ponašanje, osobito ako je u medijima prikazano s mnogo detalja i objavljeno na naslovnicama dnevnih tiskovina, *web*-portala, na televizijskim ekranima, može prouzročiti nasilničko ponašanje (Wertherov efekt). S odgojnog aspekta, mediji predstavljaju pravi izazov. Stjecanje medijskih kompetencija najbolje je sredstvo protiv manipulacije medija i njihove zlouporabe. Temeljni cilj odgoja za medije je osposobljavanje djece i mladih za odgovorno i samostalno korištenje medija te razvijanje zrelog kritičkog stava prema njima. Mediji trebaju maksimalno iskoristiti svoj status u interesnom obzorju djece i mladih i promicati one vrjednote koje će im omogućiti izrasti u zrele, odgovorne i sretne ljude.

Ključne riječi: djeca i mladi, socijalizacija, identitet, novi medij, ovisnost, virtualno nasilje, odgoj za medije.

Uvod

Tehnološki napredak ima snažan utjecaj na čovjekov život. Suvremeni mediji oblikuju čovjekovu svakodnevicu na svim razinama života: utječu na radne navike, kreativnost, socijalizaciju i komunikaciju. Bez medija moderni čovjek ne bi mogao uspješno komunicirati, planirati, zabavljati se, provoditi slobodno vrijeme. U tehnološkom društvu mediji su se nametnuli kao vrsta *laičke religije*.¹

Današnja djeca i mladi odrastaju u društvu različitih ekrana: televizijskih, kompjutorskih i mobilnih telefona. Elektronički mediji, izazivaju velike promjene u ponašanjima, međuljudskim odnosima i komunikaciji, osobito među mlađim naraštajima. Postali su važan čimbenik socijalizacije. Djeca i mladi u Europi provode više vremena pred televizijskim ekranima i kompjutorom nego u školskim klupama. Od šeste do osamnaeste godine života, za vrijeme osnovne i srednje škole, mladi pred školskom pločom provedu 11 000 sati, a 15 000 sati provedu pred televizijom. Podatci jasno upozoravaju da se treba ozbiljnije pozabaviti ulogom medija u svakodnevnom životu djece i mladih, u njihovoj socijalizaciji, odgoju i obrazovanju. Mediji, nažalost, nisu uvijek svjesni odgovornosti u oblikovanju životnih stavova i vrijednosnih usmjerenja djece i mladih.

1. Mediji – važan i problematičan čimbenik u socijalizaciji djece i mladih

Mediji, osobito televizija, internet i mobitel, postali su jedan od najvažnijih čimbenika u socijalizaciji. Oni snažno utječu na društvena ponašanja, nezaobilazno su sredstvo u informiranju, formiranju, prenošenju vrijednota, stvaranju vizije svijeta i života, oblikovanju životnih stilova i identiteta. Novi mediji nametnuli su se kao nova »društvena institucija« u socijalizacijskom procesu.

Uloga medija osobito je važna u adolescenciji, u vrijeme nesigurnosti, intimnih i osjetljivih pitanja. Adolescent ta pitanja ne želi dijeliti s drugima, već se najčešće utječe medijima. Suvremeni razvoj tehnologije oblikovao je društvo s mnoštvo ekrana. Nekada su postojala dva klasična ekrana: televizijski i filmski. Danas smo svjedoci mnoštva ekrana koji nas prate na svakom koraku: u izlogu, na aerodromu, u autobusu, u marketingu, na mobitelu itd. Takvo višekransko društvo stvara prostor za »mijenjanje granica između vanjskog i unutarnjeg, ljudskog i neljudskog«², ističe G. Longo.

¹ Usp. Franco FERRAROTTI, *Homo sentiens. Giovani e musica*, Napoli, 1995.

² Giuseppe LONGO, *Homo technologicus*, Roma, 2001., 40.

1.1. Mediji – važni i opasni sugovornici djeci i mladima

»Armenska djevojčica u Nizozemskoj gleda brazilsku telenovelu na ruskom kanalu. Kurdski dječak živi u Ateni i pjeva tursku lirsku pjesmu na grčkom. U Londonu, dvije djevojčice, jedna iz Šri Lanke, druga iz Kenije, raspravljaju o popularnom indijskom filmu. Rumunjska obitelj u Italiji gleda španjolsku sapunicu, iako nitko od njih ne zna jezik. U malom švedskom gradu, dvije kosovske/albanske djevojčice sudjeluju u emisiji snimljenoj prema švedskoj verziji *Big Brother*. Angolski dječak sada živi u Londonu i sjeća se gledanja Disney-crtića u bivšoj kući u Portugalu. Turska djeca u Njemačkoj, Švedskoj i Grčkoj slave turskog pobjednika na Euroviziji. Kenijska djevojčica u Engleskoj održava veze s prijateljima i djedom i bakom iz Nairobija preko *chat rooma* i *e-maila*.«³

Ovaj kratki isječak jasno ukazuje da su današnje generacije povezane zahvaljujući ponajprije globaliziranim procesima kojima su uvelike doprinijeli suvremeni mediji. Oni snažno utječu na dječja ponašanja, nezaobilazno su sredstvo u informiranju, formiranju, prenošenju vrjednota, stvaranju vizije svijeta i života, oblikovanju životnih stilova i identiteta.

Novi mediji nametnuli su se kao relevantna »društvena institucija« u socijalizacijskom procesu. Koji su mediji djeci najprivlačniji? Statistike pokazuju da djeca najviše vremena provode pred televizorom.⁴ Uvažavajući sve pozitivne učinke televizijskih ekrana, ipak ne možemo ne upozoriti na loše utjecaje kako televizije tako drugih medija. Televizijski sadržaji ne samo da obiluju nasilnim scenama, nego mijenjaju način percepcije stvarnosti i osobito su ozbiljna zaprjeka u razlučivanju mašte od stvarnosti, poglavito kod djece. Poznati francuski odgojitelj François Mariet tvrdi: »Gdje televizija nema jaku konkurenciju ... ona nastoji zauzeti cijeli prostor do posljednjeg dijela slobodnog vremena. Televizija ... obožava prazninu.«⁵ Filmske i televizijske korporacije

³ Liesbeth de BLOCK – David BUCKINGHAM, *Global Children, Global Media. Migration, Media and Childhood*, New York, 2007., 207.

⁴ Četiri su razloga zbog kojih je televizija u mnogim obiteljima uvijek uključena: 1) primarno je obilježje televizije njezina sveprisutnost i lako rukovanje; 2) televizija posjeduje moć hipnoze; 3) da bi sve zainteresirala, televizija ide na jednostavne i jake osjećaje; 4) pomaže da se opustimo. O temi *djeca i TV* vidi također u: Luciano ARCURI, *Dal telecomando al mouse*, Bologna, 2008.; Nessia LANIADO – Gianfilippo PIETRA, *Naše dijete, videoigre, Internet i televizija (Što učiniti ako ga hipnotiziraju?)*, Rijeka, 2005.; Dafna LEMISH, *I bambini e la TV*, Milano, 2008.; Lucio D'ABBICCO (ur.), *Guida la TV. Grandi e piccoli davanti alla televisione*, Milano, 2008.; Aric SIGMAN, *Daljinski upravljani. Kako televizija šteti našim životima i što po tom pitanju možemo učiniti*, Velika Mlaka, 2010.

⁵ Nessia LANIADO – Gianfilippo PIETRA, *Naše dijete, videoigre, Internet i televizija (Što učiniti ako ga hipnotiziraju?)*, 14.

cije instaliraju zvjezdana zrcala u koja uranjamo čim poželimo razumjeti zbilju u kojoj živimo.⁶

Digitalni mediji omogućuju mladima *privatnu komunikaciju* koja ne podliježe kontroli roditelja i učitelja. Preko različitih medija, posebno interneta (*Facebook*) mladi dobivaju tražene informacije bez izravne komunikacije. Mediji su uklonili vremenske i prostorne barijere koje su uvelike uvjetovale komunikaciju i protočnost informacija. U mnogim europskim zemljama, pa tako i u Hrvatskoj, mnoga djeca i mladi zbog zaposlenosti roditelja u medijima pronalaze jedine sugovornike. *Web-stranice, on-line igre, videostranice* i mobilni telefoni glavni su inventar mlade populacije.

Tražeci uzroke devijantnog ponašanja (danas sve češće *cyber-nasilja*) kod djece i mladih, stručnjaci ukazuju na krizu komunikacije, osobito komunikacije u obitelji. Mnogi su problemi povezani s narušenim obiteljskim odnosima (*broken homes*) ili, što je sve češći slučaj, odsutnosti jednog ili oba roditelja.⁷ Da bi adolescent uspješno odgovorio na sve razvojne izazove, važno je da može računati na stabilne odnose u obitelji. Koliko god društvo inzistiralo na aktiviranju paralelnih odgojnih ili preventivnih institucija, ipak je obitelj u odrastanju djeteta nezamjenjiva. Za obitelj nema alternative.⁸

1.2. *Opasnosti virtualnog identiteta*

Djeca i mladi odrastaju u digitalnoj kulturi u kojoj mediji igraju sve važniju ulogu u oblikovanju identiteta. Psiholozi i pedagozi ozbiljno se bave virtualnim identitetom i pitanjem koliko, naprimjer video-igre, najpopularniji oblik razonode virtualnoga svijeta, utječu na *realnog igrača*.⁹ Danas više ne možemo ne uzeti u razmatranje odnos između virtualnog i ne-virtualnog identiteta (*virtualnog avatara*). Igra identitetom koju mladi igraju u virtualnom prostoru izaziva različita mišljenja i stavove. Stručnjaci si postavljaju pitanje pomažu li eksperimentiranje i maskiranje vlastitoga *ja* u virtualnom prostoru razvoj čvrstog identiteta ili ga otežavaju? Postoji li rizik od fragmentarnog, šizofrenog identiteta, odvojenog od stvarnog iskustva? Prvi problem u virtualnom prostoru povezan je s »ne-tjelesnim«. Računalu nedostaje bitna dimenzija za cjelo-

⁶ Usp. Sead ALIĆ, *Mediji od zavođenja do manipuliranja*, Zagreb, 2009., 37.

⁷ Usp. Zbigniew FORMELLA – Alessandro RICCI (ur.), *Il disagio adolescenziale. Tra aggressività e cyberbullismo*, LAS-Roma, 2010., 78.

⁸ Usp. Valentina MANDARIĆ, (Ne)odgovornost medija u odrastanju djece i mladih, u: *Lađa*, 5 (2010.) 1, 19–34, ovdje 21.

⁹ Usp. Zach WAGGONER, *My Avatar my Self. Identity in Video Role-Playing Games*, Jefferson – London, 2009.

vitu komunikaciju – nedostaje mu tijelo. Tijelo je važno ne samo zbog činjenice da interiorizacija sa svijetom i drugima prolazi kroz svijet osjećaja, nego i jer je upravo tijelo temeljna os čovjekova identiteta. Tijelo nije nešto što imamo, nego nešto što jesmo, iako smo ukorijenjeni u svijetu. Drugim riječima, tijelo ograničava moj prostor i moju različitost.¹⁰ Analizirajući medijski svijet, Bauman govori o »virtualom totalitetu« u koji se lako ulazi i lako ga se napušta. On nikako nije adekvatna zamjena za čvrsti oblik zajedništva. Ljudsko zajedništvo može dovesti do spoznaje i osjećaja da postoji *mi*. Virtualne zajednice možda su zabavne, ali stvaraju samo privid intimnosti i lažnu iluziju zajednice. One ne mogu dati sadržaj osobnom identitetu.¹¹ Filozof S. Žižek opisuje današnjeg tipičnog korisnika interneta koji sjedi ispred monitora kao »monadu bez izravnog prozora u stvarnost koja se susreće samo s virtualnim simulakrumom, a ipak je više nego ikad prije uronjen u globalnu komunikacijsku mrežu«¹².

2. Utjecaj medija na rizično ponašanje djece i mladih

Devijantno ponašanje djece i mladih česta je tema napisa u tiskovinama i različitim radijskim i televizijskim emisijama. No, u istim medijima rijetko se piše o mogućoj poveznici između medija i nasilničkog ponašanja djece. U zadnjem desetljeću brojna se istraživanja bave medijima i utjecajem medija na rizično ponašanje djece i mladih.¹³

Komercijalne televizije prednjače s programima sa scenama nasilja. Gotovo da više nema žanra bez nasilja: filmova, reklama, športskih događaja, videospotova, crtanih filmova. Istraživači tvrde da djeca koja od najranije dobi gledaju scene nasilja postupno na nasilje postaju imuna. Djeca i mladi svakodnevno su bombardirani scenama nasilja, kako fizičkoga tako verbalnoga. Teško je izbrojiti koliko jedno dijete tijekom djetinjstva na ekranima vidi scena

¹⁰ Usp. Davide SPARTI, *Identità e coscienza*, Bologna, 2000., 148.

¹¹ Usp. Zygmunt BAUMAN, *Identitet. Razgovor s Benedetto Vecchijem*, Zagreb, 2009., 26–27.

¹² Slavoj ŽIŽEK, *O nasilju*, Zagreb, 2008., 34.

¹³ Usp. Simonetta BISI, *I giovani e Internet. Promesa e trabocchetti*, Milano, 2003.; Judith VAN EVRA, *Television and Child Development*, Mahwah, 2004.; Nessia LANIADO – Gianfilippo PIETRA, *Nāše dijete, videoigre, Internet i televizija (Što učiniti ako ga hipnotiziraju?)*; Pier Cesare RIVOLTELLA, *Screen Generation. Gli adolescenti e le prospettive dell'educazione nell'età dei media digitali*, Milano, 2006.; Liesbeth DE BLOCK – David BUCKINGHAM, *Global Children, Global Media. Migration, Media and Childhood*; Luca VALLARIO, *Naufraghi nella rete. Adolescenti e abusi mediatici*, Milano, 2008.; Zach WAGGONER, *My Avatar my Self. Identity in Video Role-Playing Games*; Zlatko MILIŠA – Mirela TOLIĆ – Nenad VERTOVŠEK, *Mediji i mladi. Prevencija ovisnosti o medijskoj manipulaciji*, Zagreb, 2009.; Zlatko MILIŠA – Mirela TOLIĆ – Nenad VERTOVŠEK, *Mladi – odgoj za medije. Priručnik za stjecanje medijskih kompetencija*, Zagreb, 2010.; Aric SIGMAN, *Daljinski upravljeni*.

s nasilnim sadržajem. Prema nekim istraživanjima dvanaestogodišnje dijete koje redovito gleda programe na komercijalnim televizijama, vidi više od dvanaest tisuća ubojstava i sto tisuća drugih oblika nasilja. Možda nam se ove brojke čine pretjeranima. No činjenica je da djeca na televiziji vide puno više nasilja nego u stvarnome svijetu.¹⁴

Istraživanja provedena od sedamdesetih godina 20. stoljeća opetovano potvrđuju pozitivnu korelaciju između duže izloženosti sadržajima nasilja u medijima (televiziji, tiskovinama, kinematografiji, internetu) i konkretnog ponašanja. Prema američkim istraživačima, odnos između televizije i nasilja može imati tri ključna učinka: 1) djeca i odrasli koji se dugo izlažu scenama nasilja u medijima mogu postati agresivniji i u nasilju vidjeti dobro rješenje za konfliktne situacije; 2) djeca i mladi koji dugo gledaju nasilje na televiziji mogu postati neosjetljivi na stvarno nasilje koje ih okružuje kao i na patnju drugih; imaju visok prag tolerancije nasilja na društvenoj razini; 3) može izazvati *Mean World Syndrome* (sindrom nasilničkog svijeta): djeca izložena gledanju nasilničkog ponašanja na ekranima mogu zaista doživljavati visoki stupanj nasilja i opasnosti u okruženju u kojemu se nalaze. To može proizvesti obrambeni stav ili stereotipno ponašanje prema drugima (rasna netrpeljivost).¹⁵

Nasilno ponašanje koje se u medijima prikazuje s mnogo detalja i objavljuje na naslovnica, televizijskim ekranima i *web*-portalima može proizvesti imitiranje devijantnog ponašanja. Važno je kako se u medijima prezentiraju nasilne radnje i kako ih se komentira. Stravične scene kojima su medijski bila popraćena neka maloljetnička samoubojstva ozbiljan su pokazatelj jednog poremećaja u društvu. Wertherov efekt sve je prepoznatljiviji. Naime mnogi stručnjaci potvrđuju da se nakon drastičnog i detaljnog prikazivanja ubojstava i samoubojstava uvijek događa i njihov porast. Kada se danomice nižu ubojstva i samoubojstva, slijedi masovni šok koji trenutno osvješćuje težinu problema, ali nema ozbiljnih promišljanja i konkretnih akcija u traženju uzroka i saniranju posljedica.

Kada je riječ o prisutnosti nasilja i različitih oblika perverzije u filmskoj industriji, neminovno se nameće pitanje gdje prestaje sloboda izražavanja? Na djelu je apsolutizacija kreativnosti u odnosu na sve druge ljudske vrijednosti. Kreativnost je postala ključan parametar u prosuđivanju estetske vrijednosti nekog umjetničkog djela. »Nešto je estetski vrijedno samo zato jer je djelo nekog 'genija'«. ¹⁶ Upravo na tom tragu Karl Poper problematizira odnos

¹⁴ Usp. Judith VAN EVRA, *Television and Child Development*.

¹⁵ Usp. Gianfranco BETTETINI – Armando FUMAGALLI, *Quel che resta dei media. Idee per un'etica della comunicazione*, Milano, 1998., 202–203.

¹⁶ *Isto*, 227.

umjetničke slobode i odgovornosti za drugoga. Svaka sloboda mora biti ograničena. Nužno je procijeniti dovodi li način izražavanja jednog umjetnika u opasnost druge. Vrijeđa li osjećaje i uvjerenja do kojih je drugim ljudima stalo? Naša sloboda, bilo da je ona u udaranju šakama, širenju informacija ili čemu drugom, ograničena je dobrom našeg bližnjega.

2.1. Cyber-bullying među djecom i mladima

Mladi, osobito adolescenti, novi prostor za nasilničko izražavanje i ponašanje pronalaze u virtualnom svijetu. Cyber-nasilje je novi oblik izražavanja nasilničkog ponašanja koje svakodnevno širi svoje područje i umrežava sve više djece i mladih. Elektroničko zlostavljanje (*cyber-bullying*¹⁷) fenomen je kojim su se stručnjaci intenzivnije počeli baviti početkom 21. stoljeća. Ovaj oblik nasilja služi se elektroničkom poštom, blogovima, MMS porukama i SMS porukama, telefonima, *web*-stranicama itd. Anna Pilarska donosi tipologiju elektroničkog nasilja: *flaming, harassment, cyberstalking, denigration, impersonation, tricky, exclusion* i *happy slapping*.¹⁸ I u Hrvatskoj se gotovo svakodnevno susrećemo sa svim tipovima elektroničkog zlostavljanja, čiji su akteri često i maloljetna djeca.¹⁹ Adolescentsko nasilje iz škole i ulici sve više premješta u virtualni svijet, tj. na internet. Taj novi oblik nasilja ne razlikuje se puno od adolescentskog nasilja na koje smo navikli. Razlika je samo u korištenju sredstava kojima se ono ostvaruje.²⁰ Mnogi adolescenti i mladi upuštaju se u virtualno nasilje jer je to fenomen koji omogućuje anonimnost. Korištenje različitih lozinki i lažnih imena omogućuje jednostavno skrivanje vlastitog identiteta. Takav način ophođenja sa žrtvom iziskuje puno manje energije i osobnog riskiranja, koje redovito prati suočavanje licem u lice. Puno je jednostavnije ranjavati drugoga sakriven »iza ekrana« nego se s njime suočiti s vlastitim licem i glasom. Upravo zbog toga što nasilnik djeluje iz »ekranske zasjede«, nije u potpunosti svjestan štete koju nanosi drugoj osobi. Razvoj novih tehnologija omogućio je djeci i mladima

¹⁷ Pod pojmom *cyber-bullying* podrazumijevamo »dobrovoljno i kontinuirano nanošenje štete drugima koristeći se kompjutorom i drugim elektroničkim mogućnostima«, Sameer HINDUJA – Justin PATCHIN, *Bullying beyond the schoolyard*, California City, 2009., 5.

¹⁸ Usp. Anna PILARSKA, Il Cyberbullying, u: Zbigniew FORMELLA – Alessandro RICCI (ur.), *Il disagio adolescenziale. Tra aggressività e cyberbullismo*, 69–81, ovdje 71–74.

¹⁹ Za primjer lažnog predstavljanja (*impersonation*) navodimo najnoviji događaj u Zadru: *Kreirali lažni profil djevojke na Facebooku pa pozivali na seks*. Akteri *cyber-nasilja* su dva dječaka od 16 i 13 godina. Usp. http://www.večernji.hr/index.php?cmd=show_clanak&clanak (12. VIII. 2011.).

²⁰ Usp. Shaheen SHARIFF, *Confronting cyber-bullying*, Cambridge – New York, 2009., 144.

»navodnu nevidljivost«, tj. iluziju o anonimnosti i nevidljivosti. To mlade ohrabruje jer su uvjereni da ih je veoma teško otkriti, a time im slabi senzibilnost u odnosu na štetu koju nanose bližnjemu.²¹ Različita novija istraživanja ispituju motivaciju koja gura mlade u takav tip nasilničkog ponašanja. Prema istraživanjima koje su proveli S. Hinduja i J. Patchin, jedan od determiniranih čimbenika za agresivno ponašanje je osveta. Tako 22,5% mladih priznaje da ih je upravo osveta motivirala za virtualno zlostavljanje. Zabrinjavajuće je da 18,7% njih smatra da je žrtva to i zaslužila, dok je 10,6% ispitanika priznalo da su to radili iz zabave.²² Indikativno je da većina adolescenata »virtualnih zlostavljača« ne vidi u svojem ponašanju oblik *cyber-bullyinga*. Pače, smatraju da nisu htjeli povrijediti drugu osobu. To ukazuje da adolescenti nisu uvijek svjesni posljedica virtualnog nasilja. Zato je važno informirati ih i odgajati kako bi bili svjesni šteta koje mogu nanijeti svojim vršnjacima. Spomenuti istraživači smatraju da adolescenti još nisu zreli da mogu donijeti mudru odluku i nisu sposobni za samokontrolu. Pred izazovima medijskih mogućnosti mladi nisu u stanju odoljeti napasti da drugoga uznemiruju ili zlostavljaju.²³ Eksperti koji se bave problemom virtualnog nasilja upozoravaju na nekoliko čimbenika koji mogu utjecati na nasilničko ponašanje. Tako virtualno nasilje može biti plod: imitiranja starijih, bijega od stvarnosti i vlastitih problema, nerazvijene svijesti odgovornosti za vlastite čine.²⁴ Sljedeća tabela prikazuje korištenje tehnologije i širenje elektroničkog nasilja.

Zemlja	Posjedovanje kompjutora/interneta	Posjedovanje mobitela	<i>Cyber-bullying</i>
Australija	61% obitelji	46% četrnaesto- -godišnjaka 55% petnaesto- -godišnjaka 73% šesnaesto- -godišnjaka 12% djece u dobi od 6 do 9 godina	13% studenata u dobi od 18 godina doživjelo je elektroničko nasilje 25% poznaje nekoga tko je doživio to isto 42% djevojčica u dobi od 12 do 15 godina ekspe- rimentiralo je virtualno nasilje

²¹ Usp. David EVANGELISTI, *Bulli non si nasce*, na: <http://evangelistidavid.blog-spot.com/2008/02/bulli-non-si-nasce.html> (2. V. 2009.).

²² Usp. Sameer HINDUJA – Justin PATCHIN, *Bullying beyond the schoolyard*, 71.

²³ Usp. *Isto*.

²⁴ Usp. Anna PILARSKA, *Il Cyberbullying*, u: Zbigniew FORMELLA – Alessandro RICCI (ur.), *Il disagio adolescenziale. Tra aggressività e cyberbullismo*, 69–81, 78.

Zemlja	Posjedovanje kompjutora/interneta	Posjedovanje mobitela	Cyber-bullying
Kanada	95% dječaka između 11 i 15 godina imaju internet	37% od 11 do 15 godina 80% od 16 do 17 godina 32% od 8 do 10 godina	84% nastavnika doživjelo je virtualno nasilje 23% nastavnika doživjelo je nasilje preko <i>e-mail</i> poruka 35% preko <i>chat room</i> 45% preko SMS poruka
Kina	17,2% ispod 18 godina 32,3% srednjoškolaca	mjesečno se šalje 304.65 biliona SMS poruka	nisu još rađena ozbiljna istraživanja
Japan	20% koristi internet od 11 godine 99% učenika u školi ima internet	24.1% djece osnovne škole koristi se mobitelom 66.7% srednjoškolaca posjeduje mobitel	postoje samo neka formalna istraživanja prema kojima je velik broj slučajeva virtualnog zlostavljanja
Velika Britanija	69% srednjoškolaca ima internet	75% stanovnika posjeduje mobitel	20% od 770 mladih doživjelo je virtualno nasilje 73% poznaje nasilnika 26% ne poznaje nasilnika 1 – 20 priznaje da je bio uključeno u virtualno nasilje 1 – 8 netko je prijetio 1 – 12 priznaje da je na blog stavljao lažne informacije o drugima
Sjedinjene Američke Države	70% djece od 4 do 6 godina koristi se kompjutorom 68% djece ispod 2 godine koristi se različitim medijima 91% djece između 12 i 15 godina ima internet 99% adolescenata između 16 i 18 godina koristi se internetom 74% adolescentica između 12 i 18 godina koriste se <i>chatom</i>	84% djece između 10 i 14 godina posjeduje mobitel 45% djece između 8 i 10 godina koristi se mobitelom i šalje SMS poruke	75 – 80% djece između 12 i 14 godina doživjelo je virtualno nasilje 43% djece bili su proganjani dok su bili <i>on line</i> 35% doživjelo je prijetnju 53% djece uvrijedilo je druge dok su bili <i>on line</i> 1 – 17 djece prijetilo je <i>on line</i> 1 – 4 u dobi između 11 i 19 godina priznalo je da su im prijetili

Tablica je prilagođena prema: Shaheen SHARIFF, *Cyber-bullying*. Routledge.

Problem virtualnog nasilja postao je ozbiljan problem na globalnoj razini. Osobito je alarmantno stanje kod djece i adolescenata u čijem slobodnom vremenu sve više prostora zauzima internet. Danas djeca i mladi jedan dio svoga života i vremena žive *on line*. Virtualni prostor je postao novo mjesto susreta i međusobnih odnosa. Stoga je od izuzetne važnosti promicati već kod djece kulturu opuštenja i poštivanja drugoga u virtualnom prostoru.

2.2. On-line ovisnost

Budući da većina djece i mladih posjeduje računalo i stalan pristup internetu, povećava se i rizik od *on-line ovisnosti*. S obzirom na vrijeme provedeno u društvu medija, danas se već govori o djeci i mladima kao internetskim ovisnicima.²⁵ Dakle, uz *cyber-bullying*, *on line* ovisnost postaje ozbiljan problem.

Ovisnost o medijima najvjerojatnije će slijediti logiku alkoholizma, čija ovisnost se percipira kao dio kulture življenja. Već se niz godina piše i raspravlja o opasnostima preranog korištenja računala, osobito interneta. Mnogi psiholozi ukazuju na sindrom ovisnosti o internetu, *Internet Addict Disorder* (IAD). Kimberly S. Young donosi osam kriterija o ovisnosti i smatra da onaj tko se pronalazi u barem pet spada u kategoriju ovisnika: subjekt je potpuno zaokupljen virtualnim iskustvom; ima potrebu sve više vremena provoditi na internetu kako bi postigao željeno uzbuđenje; bezuspješno pokušava kontrolirati ili prekinuti virtualno iskustvo; osjeća uznemirenost kod pokušaja prekidanja internetske veze; na internetu ostaje puno duže nego što je u početku predvidio; dovodi u pitanje osobne veze, posao, studij, karijeru; skriva istinu o ovisnosti pred članovima obitelji i terapeutom; ulazi u virtualni prostor kako bi pobjegao od problema i liječio frustracije.

Stručnjaci na temelju provedenih istraživanja i promatranja mladih upozoravaju na različite ovisnosti koje djeca i mladi prakticiraju preko interneta: ovisnost o *on-line* igrama, o pornografiji, virtualnim vezama, o *on-line* kupovani, neprestanom ažuriranju informacija itd.²⁶

²⁵ I u Hrvatskoj već ima nekoliko slučajevima u kojima su roditelji za svoju djecu zatražili pomoć liječnika. Vidi: Sina ovisnika o video igrama uz pomoć policije odveli na liječenje, u: <http://www.slobodnadalmacija.hr>; Ovisnost o Internetu klinički je poremećaj, u: www.vecernji.hr.

²⁶ Usp. Luca VALLARIO, *Naufraghi nella rete. Adolescenti e abusi mediatici*, 150–229.

3. Percepcija mladih u dnevnim tiskovinama u Hrvatskoj

Često u dnevnim i tjednim tiskovinama možemo čitati napise o mladima. Donosimo rezultate tromjesečnog praćenja napisa o djeci i mladima u šest najpoznatijih hrvatskih dnevnih tiskovina: *Slobodna Dalmacija*, *Večernji list*, *Novi list*, *Jutarnji list*, *Vjesnik*, *Glas Slavonije*.

Tiskovine u veljači, ožujku i travnju 2010.	Broj napisa o djeci i mladima	Broj napisa o asocijalnom ponašanju mladih	Broj napisa o pozitivnim ponašanjima mladih	Broj napisa odgojno-obrazovnog karaktera	Broj napisa o odnosu mladih i medija
<i>Slobodna Dalmacija</i>	108	48	15	36	1
<i>Večernji list</i>	125	73	4	30	5
<i>Novi list</i>	99	41	9	36	0
<i>Jutarnji list</i>	114	60	5	30	5
<i>Vjesnik</i>	76	25	2	42	1
<i>Glas Slavonije</i>	92	29	10	31	1
Ukupno	614	276	45	205	13

Nakon analize brojnih napisa iz navedenih tiskovina izdvojili smo nekoliko »slika« o mladima i ustvrdili da među njima prevladavaju one negativne. Analizirane tiskovine prikazuju mlade kao rizičnu društvenu skupinu. Dominira pet slika: *mladi – akteri razbojstava, ubojstava i samoubojstava*; *mladi – konzumenti alkohola, duhana i droge*; *mladi – neodgovorni u školi i na fakultetu*; *mladi – akteri teških prometnih nesreća*; *mladi – nesposobni za dobra djela*.

3.1. Mladi – akteri razbojstava, ubojstava i samoubojstava

U zadnjih nekoliko godina bilježi se porast ubojstva i razbojstva među mladima u Hrvatskoj. Način kako su mediji izvještavali o tim događajima izazivao je raspravu o odnosu medija i širenja nasilja među mladima. Veoma često vode se polemike i pišu oštre kritike na račun medija da »potiču na samoubojstvo mladih«²⁷. Neki smatraju da su mediji u Hrvatskoj kroz selektivno izvješćivanje o nasilju, sijanju moralne panike oko pojedinih izoliranih slučajeva obitelji-

²⁷ Vidi: Potiču li mediji mlade na samoubojstvo?, u: www.javno.com/pr.php?id=129527 (7. III. 2008.).

skoga nasilja, nasilja u školama i na ulicama odigrali više negativnu nego pozitivnu ulogu u suzbijanju nasilja.²⁸ Naime, javnost je šokirana odnosom medija prema samoubojstvima mladih, njihovim senzacionalističkim pristupom, bez osjećaja za žrtve i njihove obitelji. Objava vijesti o samoubojstvu, posebno djece, na naslovnim stranicama tiskovina i udarnim terminima televizijskih i radijskih postaja pridonosi povećanju broja suicida, pokazala su istraživanja i iskustva drugih zemalja. »Medijska konstrukcija stvarnosti prenamlašavajući te devijantne pojave kreira stereotipe poželjnoga, medijski praćenog ponašanja.²⁹ Zato je velika odgovornost novinara i izvjestitelja takvih događaja.³⁰

3.2. *Mladi – konzumenti alkohola, duhana i droge*

Analizirani napisi o mladima otkrivaju još jednu tendenciju među mladima u Hrvatskoj. Osim mladih koji sve ranije probaju različite vrste opijata, posebno je zabrinjavajuća statistika maloljetnika koji sve više konzumiraju alkohol. Nasilje među mladima je u pozitivnoj korelaciji s konzumiranjem alkohola. Nekontrolirano konzumiranje alkohola postalo je sastavni dio mladenačkih slavlja, pa i onih koji se događaju u okviru odgoja i obrazovanja (ekskurzije, norijade). Problem alkoholizma među mladima i maloljetnicima, kao da još nije u društvu ozbiljno shvaćen, pa se na društvenoj razini ne događaju ozbiljniji preventivni projekti.

3.3. *Mladi – neodgovorni u školi i na fakultetu*

U medijima se najčešće govori o agresivnom ponašanju djece u školi, o nasilju u školi, o zlostavljanju među učenicima, o lošim rezultatima u odgoju i obrazovanju, o velikim izostancima u školi, prihvaćenosti i neprihvaćenosti određenih školskih reformi (državna matura), o negativnim aspektima Bolonjskoga procesa itd. Gotovo da se ne može pronaći pozitivan članak o našem odgoju i obrazovanju. Na udaru kritike su i učenici i nastavnici. Navedeni mediji lansiraju veoma negativnu sliku o našoj školi i općenito o odgoju i obrazovanju u Hrvatskoj.

²⁸ Usp. Gordan ČRPIĆ, *Crtnice o nasilju u društvu*, u: *Lađa*, 5 (2010.) 2, 31–47, ovdje 39.

²⁹ Usp. *Isto*.

³⁰ O važnosti i odgovornosti novinara vidi više u: Jerko VALKOVIĆ, *Supsidijarnost u hrvatskom medijskom prostoru. Problemi i mogućnosti djelovanja*, u: *Bogoslovska smotra*, 79 (2009.) 1, 113–146.

3.4. *Mladi – akteri teških prometnih nesreća*

Crni vikendi u Hrvatskoj redovita su pojava. Mladi su najčešći akteri teških prometnih nesreća u kojima su u isto vrijeme i uzročnici i žrtve. Iako se provode određene mjere i donose novi zakoni, još uvijek je veoma niska razina prometne kulture među mladima. Ako i ovdje pridodamo problem alkoholizma među mladima, onda je sasvim jasno da se nepoželjno ponašanje mladih očituje na svim razinama društva.

3.5. *Mladi – nesposobni za dobra djela*

Tiskovine veoma rijetko pišu o pozitivnom ponašanju naših mladih. Kada se u novinama pojavi članak o pozitivnom djelu ili akciji mladih, prikazuje ga se kao da je to veoma izniman događaj, gotovo senzacionalistički. Na upit jednoj novinarki zašto više ne piše o dobrim i lijepim stvarima, odgovorila je kako bi to bilo dosadno i da to nitko ne bi čitao.

Zanimljivo je primijetiti da navedene tiskovine veoma malo prostora posvećuju pitanju odnosa mladih i medija, osobito utjecaju medija na nasilničko ponašanje djece i mladih.

4. Hitnost odgoja za medije

Kako smo to u početku naznačili, mediji su postali životni habitus, svih nas, osobito djece i mladih. Socijalizacijska uloga medija je neupitna. No u jednakoj mjeri mogu imati pozitivnu i negativnu ulogu. Nije ključno pitanje jesmo li za medije ili protiv njih, već što učiniti da mediji budu prilika za rast i kako eliminirati, ili barem umanjiti, potencijalne rizike? Što učiniti da djeca i mladi ne upadnu u *cyber-nasilje*? Cjelokupno medijsko zamišljanje i predstavljanje pridonosi slabljenju kontakta sa stvarnošću. Zašto je virtualni prostor mladima toliko zanimljiv? Što sve može uzrokovati uporaba sredstava koja mogu kreirati izvanredne, fantastične i magične stvari? Što učiniti da mediji budu prilika za rast i kako eliminirati, ili barem umanjiti, potencijalne rizike?

U Hrvatskoj sve češće svjedočimo medijskome nasilju među djecom i mladima. Odgovorne osobe (roditelji, odgojitelji, učitelji) često odgoj za medije svode na zaštitu od negativnih utjecaja, a manje pažnje posvećuju odgoju za kritičko promišljanje i zrelo filtriranje medijskih mogućnosti i sadržajnih ponuda. Cilj odgoja za medije trebao bi biti osposobljavanje mladog čovjeka za samostalno korištenje medija te razvijanje kritičkog stava prema sadržajima koje mediji svakodnevno nude.

U odgoju za medije presudnu ulogu imaju roditelji. A upravo oni, kao i odrasli općenito, na tome području pokazuju odgojno-obrazovni nedostatak. Prema istraživanju koje su proveli *Plavi telefon* i *Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba*³¹ proizlazi da se 95% ispitanika (između 11 i 18 godina) koristi internetom. Zanimljivo je da 49% djece izjavljuje da je bez nadzora i prisutnosti odraslih dok se koristi internetom, dok 46% njih navodi da su roditelji ponekad prisutni, a tek 2,5% djece navodi da je jedan od roditelja prisutan uvijek dok su na internetu. Jedan dio ispitanika (36%) izjavljuje da njihove roditelje ne zanima što rade na internetu. U odgoju djece i mladih važan je konstruktivan i kvalitetan odnos između kreatora medijskih sadržaja i odgojnih institucija. Samo kroz *odgojni savez* kreatora medijskih programa i odgojnih struktura može se stvoriti prostor za zajedničko odgojno-obrazovno djelovanje.

Mediapro je između 2005. i 2006. proveo opširno istraživanje u devet europskih zemalja³² s mladima između 12. i 18. godine o svakodnevnom korištenju medija. Zanimljivi su podatci koji otkrivaju na koji se način mladi koriste internetskim mogućnostima.

	pretraživanje	e-mail	messenger	chat	downloading
Belgija	95	74	81	28	58
Danska	92	66	87	26	50
Estonija	90	69	88	33	73
Francuska	94	67	69	32	49
Grčka	81	46	39	41	65
Italija	86	59	49	33	59
Poljska	91	62	75	34	67
Portugal	95	69	77	38	60
Engleska	98	81	78	20	60

Prema već navedenom istraživanju u Hrvatskoj, na pitanje o učestalosti korištenja interneta 49% djece i mladih upotrebljava ga svakodnevno, 34%

³¹ Hrabri telefon – telefon za zlostavljanu i zanemarenu djecu i Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba 2008. proveli su istraživanje o navikama i iskustvima djece i mladih prilikom korištenja interneta, mobitela i drugih suvremenih tehnologija.

³² U istraživanju su sudjelovali mladi iz Belgije, Danske, Estonije, Grčke, Poljske, Portugala, Francuske, Italije, Velike Britanije. Istraživanje je obuhvatilo 7393 studenata u europskim zemljama i 1350 studenata u Quebecu. Vidi: MEDIAPPRO, *A European Research Project for the Appropriation of New Digital by Young People. In the framework of the European Commission's »Safer Internet Action Plan«*, u: <http://www.mediapro.org/publications/finalreport.pdf>.

nekoliko puta tjedno, a 17% to čini nekoliko puta mjesečno. Na pitanje u koju svrhu najčešće rabe internet, odgovorili su prema prikazu u tablici:

komunikacija s prijateljima	63%
skidanje različitih sadržaja	61%
traženje sadržaja za školu i učenje	47%
pretraživanje bez određenog cilja	42%
korištenje elektroničke pošte	20%
korištenje stranica specijaliziranih za druženje; izrada profila	18%
pisanje blogova i komentiranje tuđih blogova	10%
sudjelovanje u raspravama na chatu ili forumima	9%

Djeca i mladi svoje »internetske avanture« započinju veoma rano. Budući da su mediji bitna dimenzija svakodnevnog iskustva djece i mladih, nameće se potreba za odgojem za odgovornu uporabu medija. Za neke odgojitelje i učitelje medijsko opismenjavanje³³ znači dovođenje u pitanje tradicionalne odgojne institucije – škole.³⁴ Međutim u školi se odgoj za medije može provoditi prema više modela: 1) kao zaseban predmet (u Hrvatskoj je za sada integralni dio Hrvatskoga jezika); 2) kao integralni dio drugog predmeta – građanski odgoj ili umjetnost; 3) u okviru drugih predmeta, tj. da svaki predmet u okviru svojih kompetencija obrađuje medijsku kulturu; 4) kao dio integralnoga kurikulumu.

Pitanjem odnosa medija i mladih, osobito medijske manipulacije, posebno se bavi Zlatko Miliša.³⁵ Z. Miliša sa suradnicima osobitu pozornost posvećuje važnosti razvijanja i stjecanja medijskih kompetencija, kako kod roditelja i nastavnika tako kod djece i mladih. Spomenuti »zadarski tim« je pokrenuo projekt »deset dana bez ekrana« upozoravajući na opasnost porasta ovisnosti o medijima, osobito djece i mladih.³⁶ Projekt promiče različite korisne aktivnosti za djecu i mlade i osposobljava ih za kritičko vrjednovanje medijskih sadržaja.

³³ Medijska pismenost je skup znanja i vještina u korištenju medija koje će nam pomoći razumjeti granice između našega realnog svijeta i virtualnoga svijeta medija te nam pomoći da u svakodnevnoj izloženosti tim medijima i porukama koje nam šalju ne budemo samo pasivni konzumenti, nego da postanemo aktivni i kritični sudionici tog procesa.

³⁴ Usp. Enzo CATARSI (ur.), *Competenze didattiche e professionalità docente. Curricolo e relazioni nella scuola primaria e secondaria*, Pisa, 2008.

³⁵ Usp. Zlatko MILIŠA – Mirela TOLIĆ – Nenad VETROVŠEK, *Mediji i mladi. Prevencija ovisnosti o medijskoj manipulaciji*; Zlatko KULIŠA – Mirela TOLIĆ – Nenad VETROVŠEK, *Mladi – odgoj za medije*. Priručnik za stjecanje medijskih kompetencija, Zagreb, 2010.

³⁶ Usp. Goran TUDOR I DR., *Deset dana bez ekrana. Priručnik/radionice za razvoj kritičkog i selektivnog korištenja triju ekrana u mladima*, Zagreb, 2010.

4.1. *Medijske kompetencije nastavnika*

Odgov za medije otvara mnoga pitanja u odnosu na tradicionalnu ulogu učitelja u odgojnom procesu. Korištenje suvremenih medija od strane učenika veliki je izazov za tradicionalnu školu i tradicionalne modele učenja i poučavanja. Suvremena škola mora integrirati nove medije i maksimalno iskoristiti potencijale novih tehnologija u ostvarivanju odgojno-obrazovnih ciljeva. Zaprjeka boljem integriranju medija u školski sustav zapaža se na dvije razine: loša medijska opremljenost škola i nedostatak medijskih kompetencija nastavnika. Ne samo da nastavnici ne posjeduju temeljne kompetencije za korištenje novih medija nego uopće ne vide potrebu za medijskim opismenjavanjem. UNESCO je još 1964. godine podupro ideju o odgoju za medije. Na međunarodnome simpoziju *Odgov za medije* održanom u Gruenewaldu u Njemačkoj 1982. godine donesena je UNESCO-a deklaracija o odgoju za medije. To je bio poziv svim zemljama da razviju vlastitu strategiju u koju će integrirati medijsko opismenjavanje, jer medijska pismenost postaje imperativ za suvremeni odgov i obrazovanje. Neupitna je važnost medija u procesu odgoja i obrazovanja. Prema svjedočanstvu mnogih nastavnika, digitalni mediji pridonose poboljšanju motivacije, osposobljavanju za samostalan rad, rad na projektima i dinamičnijem organiziranju nastavnog procesa.³⁷ Budući da su mediji važna dimenzija u svakodnevnom iskustvu djece i mladih, hitan je odgov za odgovorno korištenje medija. Roditelji, odgojitelji, nastavnici moraju nadzirati i usmjeravati djecu u korištenju medija. Potrebno je na vrijeme djecu upozoriti na takozvane »sive zone« u medijima. Ne zabranjivati korištenje medija, nego osposobljavati djecu i mlade za samostalno i odgovorno njihovo korištenje. Uspjeh odgoja za korištenje medija ovisi o svim relevantnim odgojnim institucijama: obitelji, školi, Crkvi, medijima i društvu u cjelini.

4.2. *Promicati »kulturu netehnike«*

Kršćanska vjera i kršćanska duhovnost mogu dati svoj doprinos u njegovanju kulture odnosa i tjelesnosti koja je ugrožena u suvremenoj digitalnoj kulturi. Kako mnogi autori ističu, mediji ugrožavaju tjelesni kontakt nudeći različite virtualne oblike zajedništva. Budući da je kršćanska vjera religija tijela i religija odnosa (Bog – čovjek; čovjek – čovjek), kroz različite oblike zajedništva (euharistija, hodočašća, aktivnosti, osmišljavanje dokolice) može pridonijeti

³⁷ Usp. Đorđe NADRLJANSKI, *Obrazovni softver-hipermedijalni sistem*, Novi Sad, 2000.

promicanju »tjelesnosti odnosa«. ³⁸ Tijelo nije instrument prisutnosti, nego je mediji događanja i posredovanja prisutnosti. ³⁹ »Svijet koji je snažno obilježen tehnološkim razvojem sve više gubi izravni odnos licem u lice. Sve je više ljudi nesposobno prepoznavati emocije. Svoje i tuđe. Nije riječ o lijenosti. Radi se o rezultatu preduge izloženosti suvremenim zaslonima i ekranima i presiromašnim susretima licem u lice. Bolest je dobila i svoje ime alekstimija. Emotivna nepismenost kao rezultat uznapredovale tehnike.« ⁴⁰ Stoga je, uz sve preventivne mjere zaštite od loših posljedica prekomjernog konzumiranja medija, važno s djecom i mladima razvijati »kulturu netehnike«.

Liturgija je privilegirano mjesto za njegovanje kulture istinskog odnosa s drugim. Nasuprot *homo tehologicus*, »kršćanski *homo festivus* u slavlju vjere prepoznaje princip i vrhunac smisaonog odnosa iz kojega provire identitet pripadnosti i potvrda cjelovitosti njegova bića u zajedništvu s Bogom i s drugima« ⁴¹. Kršćansko liturgijsko slavlje rađa iskustvom zajedništva u kojem nije riječ o »biti pored drugoga«, nego »biti s drugim«. Iskustvo bivovanja s drugim može se iskusiti i na zajedničkim hodočašćima u kojima sudionici zajedno hodaju, sjede, mole, slave – jednostavno, zajedno su. Sudionici hodočašća spremni su prihvatiti neočekivano, prilagoditi se prijateljima i novim situacijama, otvoreni su za susrete, radost, neočekivane razgovore, solidarnost. Sve te situacije pomažu mladom čovjeku da iziđe iz sebe. Hodočašće je uvijek povezano s traženjem smisla i istine, njegovanjem zajedništva, iskustvom duhovnih dobara.

Različite aktivnosti, osobito one koje su motivirane željom da se pomogne drugome, mogu kod djece i mladih razvijati vrijednost i smisao za »biti blizu«. Sve aktivnosti koje uključuju »biti zajedno« (zajedno raditi, zajedno moliti, zajedno slaviti, zajedno se igrati) neutraliziraju egocentrizam, razvijaju altruizam i osjećaj za drugoga. Vježbanje kulture zajedništva zapravo je promicanje »kulture netehnike« koja zatire svaki trag tjelesne prisutnosti i istinskog ljudskog zajedništva.

Zaključak

Suvremeni mediji u mnogim segmentima omogućuju bolju komunikaciju kako među pojedincima tako među narodima, povezuju ljude, omogućuju brzi pro-

³⁸ Usp. Ivica RAGUŽ, *Šutnja – Dokolica – Molitva*, Zagreb, 2011., 51–71.

³⁹ Usp. Ivica ŽIŽIĆ, *Plemenita jednostavnost. Liturgija u iskustvu vjere*, Zagreb, 2011., 125.

⁴⁰ Ante VUČKOVIĆ, *Licem u lice*, u: *Svjetlo riječi*, 26 (2008.) 299, 82.

⁴¹ Ivica ŽIŽIĆ, *Plemenita jednostavnost. Liturgija u iskustvu vjere*, 27.

tok informacija, proširuju kulturna obzorja, oživljavaju zaboravljene kulture, običaje, jezike itd. Mediji na osobit način privlače djecu i mlade. Oni svoje slobodno vrijeme uglavnom provode u društvu različitih medija. Uz tradicionalne institucionalne čimbenike postali su važan socijalizacijski čimbenik i zauzimaju važno mjesto i u odgoju i obrazovanju.

Nitko u pitanje ne dovodi pozitivne učinke suvremene tehnologije, osobito medija. Ipak, svakodnevno iskustvo uči da mediji mogu imati negativan utjecaj kada se njima neodgovorno koristimo. To osobito vrijedi za djecu i mlade. Mnogi stručnjaci bave se upravo polaritetom dobra i zla u suvremenim medijima. Činjenica je da je »medijski čovjek« sve usamljeniji. Iako ima mogućnost kontakta s cijelim svijetom, on se sve više udaljava od svog bližnjega.

Zbog moguće zlouporabe medija, danas se sve više naglašava odgoj za medije i potreba infoetike.⁴² Kako lijepo upozorava Francis Balle: novinarstvo (i drugi medijski posrednici) mora biti okrenuto istini isto onako kako je filozofija okrenuta mudrosti. Nažalost, mediji često ne preferiraju mudrost, pa ni onda kada se obraćaju djeci i mladima. Zadaća je odraslih posvijestiti djeci i mladima važnost odgovornosti, razboritosti, umjerenosti i mudrosti u korištenju medija kako bi im u odrastanju oni bili prijatelji i saveznici. Dakle, ne zabrana medija, nego odgoj za zrelo i odgovorno korištenje medija, i to od najranije dobi.

Summary

NEW MEDIA AND RISKY BEHAVIOUR OF CHILDREN AND THE YOUNG

Valentina MANDARIĆ

Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb
Vlaška 38, p.p. 432, HR – 10 001 Zagreb
blazenka.mandacic1@zg.t-com.hr

The author examines the role of the contemporary media in the socialization of the young, exploring the correlation between the media and the social behavior of children and young people, with particular attention to risk behavior and the image of the young as presented by the media. She also stresses the urgency of providing education in the responsible use of the media. The article is divided into three parts: 1) Media – An Important Factor in the Socialization of the Young, 2) The Relationship between

⁴² Usp. Fabrizio MASTROFINI, *Info-etica. L'informazione e le sue logiche*, Bologna, 2010.

Violence in the Media and the Risk Behavior of the Young, 3) Media Education to Counteract Abuse and Manipulation. Both research and analytical methodology are employed by the author. The media, particularly television and the Internet, have become among the most important factors in socialization because they powerfully affect the social behavior of the young and are indispensable in obtaining information, formation, the transmission of values, creation of a vision of the world and life, shaping of lifestyles and developing identity. The modern media have imposed themselves as new »social institutions« in the socialization process of children and young people. In seeking causes for the increased risk behavior among the young, we come to the crisis in communication, especially communication within the family. Young people in the digital cultural are simultaneously encountering a variety of experiences, worlds, ideologies, subcultures etc. Research from the 1970s to the present has repeatedly confirmed that there is a correlation between the length of exposure to violent contents in the media (television, press, cinema and the Internet) and actual behavior. Risk behavior, especially if it is presented by the media in great detail and publicized on the front pages of daily newspapers, web portals and TV screens, can cause violent behavior, i.e., the Werther effect. From the educational aspect, the media represent a real challenge. Acquiring media competence is the best defense against the manipulation and misuse of the media. The basic goal of media education is to equip the young to use the media in a responsible and independent manner, as well as to develop a mature critical attitude toward them. The media should take maximum advantage of its status within the sphere of interest among the young and promote those values which will enable them to develop into mature, responsible and happy adults. Only then will the media be able to justify its irreplaceable role in education and socialization.

Key words: *the young, socialization, identity, new media, addiction, violence, media education.*